

a – Podtrženo v textu.

- 1 – Rozumí se dopis Heinricha York Steinera T. G. Masarykovi a Steinerovo memorandum o setkání s profesorem Herronem. Oba dokumenty (v němčině) jsou přiloženy k dopisu (AKPR, f. KPR, inv. č. 1840, k. 6).
- 2 – Heinrich Lammasch (1853–1920), rakouský ústavní právník, poslední rakouský ministerský předseda. Se souhlasem císaře Karla I. vedl ve Švýcarsku tajná mírová jednání s důvěrníkem prezidenta Wilsona Georgem Davidem Herronem.
- 3 – Allan Welsh Dulles (1893–1969), americký právník a diplomat, pozdější ředitel CIA.
- 4 – Hugh Robert Wilson (1885–1946), americký diplomat, legační tajemník a pozdější vyslanec na americkém vyslanectví v Bernu a později v Berlíně.

J. K. Matejov T. G. Masarykovi^a
Bratislava, 1. ledna 1926

/148

Bratislava, 1. jan[uára] 1926^b

Pane Prezident!

Je Nový rok. Mnoho myslím na Vás! Sám neviem, prečo. Ako vôbec príliš veľa myslím na Pána Prezidenta od svojej návštevy.¹ Priznávam! Som bol Pánu Prezidentovi protivníkom. V živote, najmä politickom, najviac poznávam ľudí iba tak, ako trň. Zbadáme ho totižto iba vtedy, keď sa oň náhodou pichneme. To viac zabolí. A si myslíme, že trň má iba pichliače. Po svojej návšteve som svoju mienku musel zmeniť. A tešil som sa veľmi úprimne, že som ju zmeniť mohol. Vždy sa totižto úprimne teším, keď svoju mienku môžem zmeniť na *lepšie*.^c

Že som však na Pána Prezidenta od tej návštevy tak mnoho myslel, to malo svoju príčinu v otázke náboženskej a nie politickej. Lebo reminiscencie na Pána Prezidenta vzbudili vo mne vždy nábožensko-filozofické myšlienky a len málokedy politické.

Som kňazom. I hlbokým obsahom toho slova. A toho súčasť nikdy som nevedel tak precítiť, ako teraz, keď žiadnej úradnej kňazskej funkcie nemám a obsah „kňaza“ – mohol by povedať – nie, mi je viac, „remeslom“, ale ideou, ktorou, súčasť najlepšie povedano *samú seba žijem*,^c a to i vzdor tomu, že akosi „doplácam na to“ (Znamená to totižto isté morálne povinnosti, ktoré s touto ideou idú, ak jej chcem byť v svedomí verným: up.[?] breviár, celibát, omša a celé morálne žitie človeka – kňaza! Bez ktorých povinností by sa zaiste oveľa ľahšie a chytrejšie mohol vo verejnom živote a najmä v politike pohybovať, keďby sa ich vedel *v sebe*^c zrieknuť a dostať, zadovážiť si absolúciu od svojho vlastného svedomia! Svedomie mi však povie:

Za všetko treba na svete platiť. Nie len za kabát, nohavice, ale i za kvalitu svojej vlastnej duše. Chceš-li mať duševne kvalitu I. triednu, musíš platiť i cenu prvotriednu.^c

A ja ju platím. A keď sa mi tak zdá, že som tú cenu nezaplatil dosť korektne, alebo žeby ju chcel splatiť snáď falošnými peniazmi, cítim v sebe, že klamem seba a obrádzam svoju vlastnú dušu a vnútornú kvalitu. A to ma bolí.

Takouto cenou platebnou sú u mňa všetky morálne povinnosti, ktorými sa cítim byť viazaný oproti svojmu vlastnému svedomiu, presvedčeniu.

Takto, keď by chcel oklamať svoje vlastné svedomie, cítim, že by vlastne klamal sám seba a seba samému ostávam vždy dlžníkom, kedykoľvek túto cenu nezaplatím dost' korektne a poctive. A vtedy som sám sebe i exekútorom!

A keďže sme už tu, nuž môžem dost' spokojne povedať, že moje duševné financie a účty bývajú vždy dost' dobre vyrovnané.

Tento rok bol pre mňa rokom takej duševnej skúšky, ako žiadnou ešte. Mal som možnosť poznať sa tak, ako snád' nikdy predtým.

Myslel som si, že sa rúca okolo mňa celý svet, ako by bol nastal osobitný súdny deň pre moju osobu. Priatelia ma opustili. Bývalí spolupracovníci a obdivovatelia hľadeli zničiť. Tí niekolkí verní čakali odo mňa vysvetlenie, ktoré som im dať nevedel, a cítil som i ich výčitky, na tvárach ich miesto potechy, ako čoby mi ich oči boli bôlne rozprávali:

Pamätaj, človeče, iný trpíme pre teba!

A neskôr som sa dozvedel, že neznámi, cudzí ľudia zaplakali nad útokmi, ktoré som v tom roku v politike sprvu pretrpel a mnohí boli v tom presvedčení, že to nervove nemožno vydržať a sa musím duševne zničiť, poťažme zblázniť.²

A predsa išlo to! Primerane ani nie tak pekelné ťažko. *Ostalo mi totižto jedno miesto, v ktorom ma nikto žiadnym útokom nemohol napadnúť a prenasledovať: svoja vlastná duša. Duševnú moju rovnováhu žiadna vonkajšia sila nemohla porušiť. A to som cítil.*³ Hlava mi hučala. Tak som cítil, že je celý môj predošlý svet okolo mňa hore nohami prevrátený. Že sa všetko porúcalo z jedného dňa na druhý, ako vo veľkom zemetrasení a stojím iba medzi svorkami, ale pritom som cítil, že tam hlboko vo mne všetko stojí rovno, pevne, nedotknuteľne. A ani som sa nebál, že by sa to mohlo tiež počať rúcať. Myslel som si:

Môžu ma zavraždiť! Môžu ma fyzicky ničiť, ale duše mojej sa dotknúť nemôžu.

A túto vnútornú silu mojej duše reprezentovalo najmä to, čo som už predtým menoval „kňazstvom“. „Kňazstvo“ totižto vo mne znamená akosi vykryštalizovaný katolicizmus, ucelenejšie a povedomejšie reprezentovaný človekom – odborníkom, „kňazom“ menovaným.

Nikdy v mojom živote som necítil tak blízko a tak intenzívne a povedome silu viery, ako v tých politických bojoch. Skoro by mohol povedať, že s akousi fyzickou istotou som cítil, ako sa tá tichá, povedzme ospanlivá viera v človeku prebúdza a potom rastie vždy vyššie a vyššie až skoro do nekonečnosti po samé nebo. A človek i v tom najdivšom vlnení mora cíti, že má pevnú pôdu pod nohami a v sebe si zašepká:

Hľa, podo mňou je tá skala, ktorú ani brány pekelné nepremôžu! Teraz ako čisto a jasno to cítim, že je to ona!

A človek je spokojný, ako malé dieťa v náručí matkinom.

(Počas celej tej politickej búrky vyjmúc jednu noc, vždy som spal veľmi dobre a spokojne, kdežto i tak som náchylný k zlému spaniu pre slabosť nervov – fyzických! – a stálu prepracovanosť.)

Hľa, Pane Prezident! Božkosť vo viere. A dľa môjho prevedenia: božkosť katolicizmu. Lebo ak po ovoci máme posudzovať veci, tak je to volačo tak gigantické, veľké, nekonečné, že to môže byť iba kvalitou božskou!

Kým som bol malým, veril som preto, lebo som videl i svojho otca veriť (žiť nábožensky.) Neskoršie veril som preto, lebo som veril v zázrakoch. A teraz verím, lebo som si nadobudol to presvedčenie, že *sám katolicizmus je naväčším a najkrajším zázrakom, aký len môže byť.*^c

Pozrieme-li akékoľvek ľudské dielo, môžeme obdivovať jeho veľkosť, ale nemôžeme nezbadáť i jeho slabosti, ak sme dosť dobrými pozorovateľmi a kritikmi. – *Jedinú jednu vec, ktorú som po dnes za bezchybnú a dokonalú musel vždy uznať, z akéhokoľvek stanoviska a z ktorejkoľvek strany som sa díval na ňu, hovorím, jedinú jednu vec poznám iba: katolicizmus.*^c

Samo sebou sa rozumie, že mne nejde o farárske gazdiné, o pápežov – jednotlivcov atď. atď., ale o ideu a jej teoretické vybudovanie a jej relativitu k celému ľudskému životu.

Koľkorázy si len na toto myslím, poviem v sebe:

Kto katolicizmus dosť dostatočne pozná, ten ho nemôže neobdivovať! Prirovnávam morálku s dogmou, prax s teóriou, životné požiadavky sveta a požiadavky viery, jednu detailovú otázku s otázkou na oko protivnou druhou a všade vidím iba doplnenie a vyrovnanie a nikde žiaden kontrast.

A to isté vidím, či sa na to dívam, ako človek, ako politik, štátnik, národovec, socialista, alebo vedátor, moralista atď. atď.

Kontrasty sú iba tam, kde *človek*^c teoretické učenie katolicizmu lebo *zle*,^c lebo len *jednostranne*,^c alebo *nejasne*^c a *neurčite*^c vidí. – Ovšem rozdiel treba robiť medzi katolicizmom *ako ideou*^c a medzi katolicizmom, ako *skupinou*^c ľudí. Túto *skupinu*^c nikdy som nedržal a ani nedržím za dokonalú. Samo sebou sa rozumie, veď sú ľudia. A títo ľudia nie sú a ani nebudú nikdy dosť dokonalými, aby teoretický katolicizmus v úplnej jeho dokonalosti v živote svojom aj aplikovali. Ale keď sa opýtam:

Čo by bolo, keby celý svet, každý štát, každý národ, každá rodina a každý jednotlivec skutočne vedel žiť *dokonale*^c katolícky?

Vtedy si poviem:

To by muselo znamenať zemsť dokonalosť života celého ľudstva! Vrchol dokonalosti toho žitia, ktoré človek na zemi absolútne len dostať môže.

A práve preto katolicizmus iba obdivovať viem. A myslím, keby ho ešte lepšie poznal, ešte lepšie by ho i obdivoval. Lebo čím viac ho skúmam, a čím viac nových a nových vecí poznám v akomkoľvek smere dostanem ich do súvislosti s katolicizmom, tým viac to padá v prospech katolicizmu.

Najmä však obdivujem katolicizmus, keď vidím, že vlastne dobre chápaným a dobre – dôsledne premysleným jeho svetonázorom ako i kladne sú riešiteľné všetky svetové kontrasty, nevymúca ani tie, ktoré my vo všeobecnosti za neriešiteľné považujeme. (Nacionalizmus – internacionalizmus, altruizmus – egoizmus, život – smrť, rozličné druhy povinnosti, charakteru, rozličné práva atď.)

Keď som takto rozjímal v sebe o katolicizme, vždy sa mi zjavilo pred očami jedno koleso a som si myslel:

Okrúhlejšie, dokonalejšie toto koleso už nemôže byť. A kdekoľvek by sa ho dotknul a začal by ho hlbšie dnu, alebo viac von tiskať, by ho len pokaziť mohol.

A vtedy ostatnou konklúziou mi bolo vždy:

Takto dokonalé môže byť iba dielo Boha!

Poznamenávam, že na kat[olícky] svetonázor sa treba dívať troška očistene, aby tak povedal, že z akéhosi nadľudského stanoviska. Ako to myslím? Nestačí čítať jedného autora alebo študovať v jednom smere. Každý autor zamieša do toho voľačo zo svojho a dá tam akúsi *osobnú, ľudskú príchut'*.^c Slová, vety a prostriedky, ktorými človek to voľačo božské vyjadruje, vždy mu dodáva akúsi *hranatosť*^c a meravosť! Od tohto všetkého treba teda akosi odhliadnuť a za všetkým tým ľudským treba hľadať tú čistú pôvodnú božskú *pravdu*!^c

Myslím si, že ju niekedy vidím pred sebou tak jasne, že by do rúk mohol chytiť a povedať svetu:

Ale pozrite sa dobre! Veď vám ju tu ukazujem na dlani!

A vtedy som tak blažený. A celý svet, všetko tak malé sa mi zdá byť pri nej, oproti nej. Vtedy by každému povedal:

Pozri sa! Toto je voľačo! To všetko ostatné bez tohto nestojí nič!

A keď som s touto mojou vnútornou vierou prežil svoj veľký politický boj v tomto roku, cítil som i to, že viera vo mne je voľačo to nasilnejšie a najzáračnejšie. Videl som, že všetko padá, všetko sa rúca, všetko sa hýbe, len tá viera tam dnu stojí, ako večný kameň. A práve preto som ju snáď povedomejšie a jasnejšie videl v tejto dobe, ako inokedy, lebo jediná ta bola, čo sa nerúcala, keď všetko ostatné padalo.

Pane Prezident! Tešil by[ch] sa, keby ste Vy v nastávajúcom Novom roku prišli k takémuto oceneniu katolicizmu.

V parku p[ána] biskupa M[ariána] Blahu (Hronský sv. Kríž) stojí t[ak] zv[aný] pustovnícky dom. Ako malý žiak, študent som tam čítal na stene poznámku:

Nie to je pustovník, kto sa do tmavých hôr schová, ale kto i medzi ľuďmi žijúc vie žiť v samote svojho srdca, pravde a svojmu svedomiu.

Priznávam! Keď som Vás videl vo Vašom byte v knihách náboženským problémom žiť, mal som dojem:

Tu, v centre politiky, medzi ľuďmi, žije pustovník, ktorý hľadá Boha, dušu, pravdu, svedomie a sám seba chce riešiť.

Písal som teda všetko toto Pánu Prezidentovi ako človek, ktorý môže povedať:

I ja som to všetko hľadal a mám to v sebe nájdené. A našiel som to v katolicizme.

Pán Prezident svoje politické vierovyznanie má už pred sebou splnené. A to tak, ako sa to za stolia a stolia iba máloktorému politikovi podarí. Tešil by sa, keby Nový rok takýmto dokonalým spôsobom riešil: náboženský problém Pána Prezidenta. A ak by k tomuto s týmto listom i keď len trošku prispel, bol by blaženým.

Pánu Prezidentovi s tou najhlbšou úctou oddaný

Jur Koza Matejov

DOPIS

AÚTGM, f. T. G. Masaryk, sign. Kor II-57. Originál, rukopis.

a – Psáno na hlavičkovém papíře Redakcia Slovenský národ, Bratislava, Grösslingova 63, telefon 20-68.

b – Místo předtištěno, datum dopřáno rukou.

c – Podtrženo J. K. Matejovem.

1 – Není jasné, kdy Masaryk Kožu přijal a kde.

2 – Poté, co Jur Koza-Matejov začal v roce 1925 vydávat deník Slovenský národ a kritizovat politiku Andreje Hlinky a poměry v HSLŠ, byla proti němu na stránkách Slováka zahájena ostrá kampaň.

T. G. Masaryk J. K. Matejovovi^a
Praha, 19. února 1926

/149

V Praze dne 19. února 1926.

Pane redaktore,

děkuju Vám za Váš novoroční dopis.¹ Churavost tuto odpověď poněkud zdržela.

Přednesl jste mně v důvěře své krédo, dovolíte tedy, abych k němu přičinil několik poznámek.

Důvěru za důvěru. Vidím z listu a článku,² jak věrně jste oddán své víře a církvi, třebaže chcete dělat rozdíl mezi ideou a lidmi. Vidíte, a právem, dílo Boží ve vzniku, vývoji a trvání katolicismu. Ale kladu si otázku: není pravoslavlí a jeho církev také dílem Božím? A pokud se nás Čechů a Slováků týká: co znamená ten náš církevní a náboženský dualismus, co pro národ celý je Hus a reformace, co pro Vás Slováky je dualismus katolicismu a luteránství? Ze svého stanoviska přinejmenším musíte říci, že Bůh trvání těchto církví a náboženství dopustil. Nechci teď vyšetřovat, není-li v nich také pozitivní idea a hodnota vedle ideje a hodnoty katolicismu.

Dělaje rozdíl mezi ideou a lidmi, připustíte, že katolicismus rakouský a uherský byl hodně nedokonalý. Několikrát jsem už upozornil, jak katolíci v Německu ve svých hlavních orgánech odsuzovali katolicismus rakouský a přímo jej nazvali bahnem. Jistě hierarchie rakouská a uherská sloužila korupční dynastii nekriticky. Ta hierarchie a tím do značné míry i kněžstvo, zejména u Vás na Slovensku, pomáhala při odnárodňování a vůbec zatemňovala svou politikou své poslání náboženské. Pro nás je teď otázka, pokud církev se převratem již odrakouštila.

Dále jsem také již upozornil na vážný fakt, že katolická církev na rozdíl od rakousko-uherské v Americe, Anglii, Německu a také ve Francii je mravně i nábožensky vyšší; patrně tím, že v zemích protestantských – ve Francii protirevoluční filozofii – je na strážní a tím živější a dokonalejší. Také ve středověku vylučně panství církve vedlo k jejímu úpadku a k reformaci. Posuzuje takto hodnotu církve a církví vůbec, byl jsem a jsem pro rozluku církve a státu. Jsem pro tuto rozluku v zájmu náboženství, aby náboženství nebylo drženo politicky, nýbrž aby bylo čistě duchovní silou.

Citujete pěkný nápis z poutevny v Hronském Sv. Kříži: mohl bych toho nápisu užít jako definice té rozluky, jak si ji představuju.

Přeje Vám všecko dobré

T. G. Masaryk v. r.